

Gondolatok egy fríz vers ürügyén

By't ljocht fan'e dei strún ik om oer de Prado's,
By't tsjuster hear ik de fado's
Kleien oant djip yn'e nacht:
'A vida é imensa tristura'
De kwaal dy't wachtet krijt my stadich yn'e macht.

Hjir hat it sin om te stjerren,
Wêr't alles swolget, gleon swolget yn smert:
Lisboa, ea stêd fan alle stêden,
Tôgjend mei 't ferline oant no ta,
Ruïnes mei rom betiizjend

Ez a két versszak részlet egy fadóból, J. J. Slauerhoff „O enjeitado” című költeményéből, melyet Nynke Laverman fríz énekes ültetett át az anyanyelvére. A fadót, a jellegzetes portugál melankólikus dalformát ötvözte a fríz nyelv sajátosságaival. A szövegből látható, hogy a holland partvidéki szigetek lakóinak nyelve nagyon is alkalmas a művészi önkifejezésre, még a különleges versformákra is. (Frízek egyébként a Hollandiához, Dániához és Németországhoz tartozó Fríz-szigeteken túl, a dán tengermelléken is élnek. Népségük Hollandiában megközelíti a 400 ezer főt. A kihálás közeli állapotból éledni kezdő fríz nyelv az indoeurópai nyelvcsalád germán ágához, a nyugati germán nyelvek csoportjába tartozik. – A szerk. megjegyzése.)

A frízt hosszú ideig nem tartották irodalmi nyelvenek. Olyan népnyelvnek ítélték, amely elsősorban a paraszttanyákon és a vidéki falvakban tarthat számot létjogosultságra. Aki valamit is számított a társadalomban, az hollandul beszélt. Néhány évtizede azonban erőteljes küzdelem folyik azért, hogy a fríz nyelv nagyobb elismerést kapjon, hogy minél többen belássák, hogy több mint egy nem hivatalos köznyelv. Ma már az iskolákban is tanítják a frízt, s a bíróságon is szabad frízül szólani. Frízlandnak (a Fríz-szigeteknek) ma már saját nyelvű rádió- és televízióadója van. A helyzet tehát sokat javult, de ahhoz, hogy egy nyelvet élővé tegyünk és kiemeljük a köznapi szférából, folytonos erőfeszítésekre van szükség.

Ez a helyzet persze nem egyedül a frízre jellemző. Az Európai Unió huszonöt tagállamában mintegy hetven kisebbségi nyelv él. Körülbelül 45 millió ember beszéli ezeket a hivatalos államnyelv mellett. Valamennyi európai kisebbségi nyelv a frízekéhez hasonló gondokkal küzd. Alacsony az elismertségük, a szülők pedig nem mindig adják át a gyermekeiknek, mert azt gondolják, hogy azok csak akkor tudnak feljebb kapaszkodni a társadalmi létrán, ha a többségi nyelvet beszélik. Ezekhez járulnak még hozzá az olyan kormányzatok, amelyek közömbösen vagy egyenesen ellenségesen viszonyulnak a kisebbségi nyelvhez. Nagy kár lenne, ha az európai kisebbségi nyelvek eltűnnének. A nyelv ugyanis mindig több egy kommunikációs eszköznél: egyben identitás, kultúra és történelem. A Mercator-Education, az európai Mercator-hálózat részlege, teljes erejével kiáll az európai kisebbségi nyelvek kutatásáért, és azért, hogy fórumot biztosítson, ahol tapasztalatokat lehet cserélni, és információkat lehet gyűjteni és terjeszteni. Ennek fontos eszközét alkotják a Mercator központ weblapjai. (www.mercator-central.org)

A Mercator hálózat a nyolcvanas évek végén az Európai Bizottság kezdeményezésére jött létre. A hálózat három központból áll, melyek közül mindegyik egy-

egy kutatási területre szakosodott. A spanyolországi Barcelonában működő Mercator-Legislation a kisebbségi nyelvek felhasználásával, használhatóságával foglalkozik a közigazgatás és a jog területén. A Walesben működő Mercator-Media a kisebbségi nyelvek használatát kutatja a nyomtatott sajtótól a digitális médiáig. A hollandiai Leeuwardenben dolgozó Mercator-Education az oktatásban összpontosít a kisebbségi nyelvekre, az óvodától az egyetemig. E három terület egyaránt fontos a kisebbségi nyelvek megőrzését illetően.

Az Európai Bizottság fontosnak tartja a nyelvet és a nyelvoktatást, amint az a 2004-2006-ra szóló cselekvési tervből (Action Plan Promoting language learning and linguistic diversity) kitűnik. A Bizottság célul tűzte ki, hogy minden egyes európai az anyanyelvén kívül tanuljon meg beszélni még legalább két másik nyelven. Itt nem csak a nagy európai nyelvekről, a franciáról, németről, angolról és spanyolról van szó, nyomatékkal kerülnek említésre a kisebbségi nyelvek is. A Bizottság szerint a nyelvtudás nélkülözhetetlen az Európai Unióban. Biztosítja ugyanis, hogy javuljon a kommunikáció és a megértés az egyes tagállamok lakói között. Ez szükséges az erős Unióhoz. A Bizottság hangsúlyozza, hogy a nyelvek elsajátítása is az élethosszig tartó tanulás része. El kell vetni azt a felfogást, hogy valaki már túl öreg, ahhoz, hogy meg tudjon tanulni egy nyelvet. Lényeges, hogy korán, az alapfokú oktatás első osztályaiban kezdődjék a nyelvoktatást, de ne álljon le a középiskola, vagy az egyetem után sem.

A kisebbségi nyelven történő oktatás alapvető fontosságú az ifjabb nemzedékeknek. A gyermekek így megtanulják, hogy a kisebbségi is teljes értékű nyelv, amely nem csak utcai és otthoni használatra szolgál. A Mercator-Education az oktatás területén különböző projekteket indított el. Egyesek rövid távúak, míg mások éveken át folynak és folytatódnak. A jelenlegi két legfontosabb projekt az úgynevezett Regionális dossziék és az Iskolák hálózata.

Az előbbivel feltérképezik az EU-tagállamokban folyó kisebbségi nyelvű oktatást. A dossziék tömör

összefoglalások, amelyek valós tájékoztatást adnak a kisebbségi nyelv helyéről az adott állam oktatási rendszerében. A szövegeket olyan helyi szerzők készítették el, akik jól ismerik a helyi viszonyokat. Mára már harminc ilyen dosszié készült el. Mindegyik azonos felépítésű, ami alkalmassá teszi a füzeteket az összehasonlító vizsgálatokra. Feltűnő, hogy számos szerző kesereg azon, hogy a kisebbségi nyelv beszélői szegényellik a kétnyelvűségüket, holott értéknek kellene tekinteniük.

Néhány évvel ezelőtt kezdtek el az Iskolák hálózatának kiépítését is. Időközben mintegy ötven európai kisebbségi nyelvi vidékeken működő iskola csatlakozott ehhez. Úgy tűnik ugyanis, hogy a kisebbségi nyelven oktató iskolák ugyanazokkal a problémákkal találják magukat szemben. A szülői hozzáállás, a kisebbségi nyelvű tananyagok hiánya, a tanulók által egyre rosszabbul ismert anyanyelv, mindenütt gondot jelent. Az Iskolák hálózata többek közt az e területre vonatkozó tapasztalatok kicserélésére szolgál. Egyes elszigetelt területeken lévő iskolák így kölcsönösen megélhetik annak az élményét, hogy nem állnak egyedül. E projekt lehetőséget

nyújt az iskoláknak arra is, hogy csereprogramot szervezzenek, vagy ICT-projektet hajtsanak végre, amelyben a tanulók e-mail útján létesítenek kapcsolatot egymással. A Mercator-Education weblapja fontos szerepet játszik az iskolák közötti információcserében. (www.mercator-education.org)

A Mercator-Education reméli, hogy ilyen módon hozzá tud járulni a kisebbségi nyelvek helyzetének erősítéséhez Európában. A nyelv fennmaradásáért a felelőséget azonban a kisebbségi nyelvet beszélők maguk viselik. Amennyiben ők nem tekintik fontosnak a saját nyelvüket, nem ápolják értéknek a kétnyelvűségüket, ha abbahagyják a nyelv megtanítását a gyermekeiknek, akkor az Európai Bizottság támogathat akárhány projektet, az nem fog segíteni. Nynke Laverman fríz fadói azonban nagyon reménykeltők. Amíg vannak olyanok, mint ő, akik ösztönzik a kisebbségi nyelvet beszélőket, és olyasvalamit nyújtanak nekik, amire különösen büszkének lehetnek, megvan az esély arra, hogy az európai kisebbségi nyelvek továbbra is fennmaradjanak.

Sytske de Jong

Magyarországi német költők versei

Koloman Brenner:

Magyarországi német módra

(Ungarnd Deutsch, 2001)

Rád szólt már, ugye, Vali Koch:
iparkodj ám a kihalással

Van haladás
előírás szerint

Pár német szó
kikapcsolódásnak
barátok között
ha gyújt még színeket
keserédesen olvad a szájban
ettől egy percig a gerinc is
egyenesebb lesz

vagy legalább
némi örömet érzünk

Ez jólesett
s már szállunk is fel, fel
a magyar égbe

Josef Michaelis:

Baranyai sváb öregasszony

(Branauer Schwäbin, 2000)

Unokájával
a szó magyar.
Német:
már csak a kutyával,
a cicával,
a fényképeivel,
az imakönyvvel,
a halottaival,
meg önmagával.
S majd
nemsokára,
utoljára a faluból,
talán
a jóistennel is.